

მეცემსი

1888-1890

«მწვექმა» გამოადის თვეში ორჯერ, ყოველი თვის თხუთმეტს და ოცდაათ რაცხვებში.

შინაარსი: ერთი მიზეზთაგანი მოძღვარ-მოწამეთა შორის სამძულვარის ჩამოკლებსა. — ძირითადი უგუდ-მართობა. — მწარე ფიქრები. — როგორ შემოდეს წიგნებსა ბეჭდვა. — საისტორიო მასალა. — გუჯრები. — ახალი ამბები და შენიშვნები. — რეაქციის ზსიუხი.

მართი მიწვევითაჲნი მოძღვარ-მოწამეთა შორის
სიმძულვარის ჩამოკლებსა.

ჩენი სამღვდლოებისათვის მრავალ ჯერ გამოუცხადებია საქართველო-იმერეთის სინოდალნი კანტონას, თუ როგორი მოწამებები უნდა მისცეს მღვდელმა თავის მოწამეს, როცა ამ უკანასკნელს სურს ჯვარის წერა. ადგილობრივ ბლაღოჩინებსაც, აღბათ, არა ერთ გზის გამოუცხადებიათ მათდამი რწმუნებული სამღვდლოებისათვის მღვდელ-მოაზრებების მოწერილობანი ამავე საგნის შესახებ. მაგრამ ყველა ამ გამოცხადებას და მიწერილობას ზოგიერთი მღვდლები რიგინად არ ასრულებენ. მოწამე სთხოვს თავის მოძღვარს ისეთი მოწამობის მიცემას, რომ გვირგვინის მაკურხეველმა მღვდელმა არ დააბრკოლოს რგი. მღვდელიც ამძღვრებს სასიძოს და ნათხოვენ მოწამობას აძლევს. სასიძო მიღის სასიძოსთან, საქმეს ათავებს, ამხალბებს ხარჯს და სტუმრებსაც პატივობს დანიშნული დღისათვის. დანიშნულ დროს თავის სასიძოთი და ნათესავებით მიდის ეკკლესიაზედ ჯვარის საწერად. ადგილობრივი ეკკლესიის მღვდელს უდგენს თავის მღვდლისაგან მიცემულ მოწამობას. მღვდელი ართმევს მოწამობას და წაკითხვის შემდეგ უკანვე უბრუნებს მოწამობას მომტანს შემდეგი სიტყვებით: «მე ამ მოწამობით ჯვარის დაწერა არ შემიძ-

ლია. რომელი ცნობაც საქიროა, ის მოწამობაში არა სწერია და ამიტომ არ შემიძლია მე მოწამობის მიღება». სასიძოს არ ხეჯრა მღვდელის სიტყვა. იგი დარწმუნებულად თავის მღვდლისაგან, რომ უკანასკნელმა კარგი მოწამობა მისცა მას. ამისათვის გვირგვინის საკურთხ ფულს უმატებს მღვდელს. მღვდელი არ თანხმდება. სასიძო ვარდება დიდ შეწუხებაში. თუ ქორწილი მოეშალა, ხარჯი უბრალოთ ელუებდა და რა ჰქნას, არ იცის. ჩვენ ხშირად გვიანხავს ეს დაწმუნებული მოწამობანი და დიდათ ვევაკვირვებს ზოგიერთი მღვდლების დაუდევნელობა. ერთი მღვდელი სწერს მოწამობაში. «ეს ჩემი საპრელო ქორწინებაში შესვლას აპირებს, მისი წლოვანება მეტრიკაში და აღსარებითი სიაში არეულ-დარეულათ არის ნაჩვენები და ჩემის მხრით ნება ვძლევა გვირგვინის კურთხევისა». მეორე სწერს: «მეცა ესე მოწამობა ჩემს მოწამეს, რომელიც ვხარებდა და აღსარებას იტყვის, ოცდახუთის წლისა არის და ჩემის მხრით დაბრკოლება არა აქვს, ნება ვძლევა გვირგვინის კურთხევისა». როგორ შეიძლება გვირგვინის კურთხევა ამისთანა მოწამობით? თუ მღვდელს არ ესმის და არ იცის მოწამობის დაწერა, რატომ სხვას, რომელმანც უკეთ იცის, არა სთხოვს მოწამობის ფორმას? ნუ თუ მღვდელი ვერა სცნობს, რომ მისი უკოდინარობით დაბრკოლებული სასიძო დაკარგულ-

ლო მისთვის და არასოდეს მისი პატივისცემა და სიყვარული აღარ იქნება მისი მოწაფის გულში? სასიძო სრულეებით მართალია ამ შემთხვევაში. ფულს გაძღვეს და შენგან ვლია რიგიან მოწმობას, შენ, მღვდელი, კი აძლევ შენს მოწაფეს ისეთი მოწმობას, რომელიც ყრთ უბედურ ზარალში ავღდებს უკანასკნელს.

ზოგიერთი მღვდელი მოწმობის მიცემის დროს სწერს: „მარკა თერთან ამ კაცმა უნდა იყოს და დააკრას მოწმობაზედ“. ესეც დიდი უკანონობა არის. ამის ჩამდენ მღვდელს პირველად მარკის ფული ერთი ათად მეტი ხდება, მეორეთაც ამდენივე ჯარიმა ხდება და მასთან წამსახურებით სიაში ეწერება, ხოლო მესამედ აღვლილსაგან უნდა დაითხოვონ კანონით. დროა ყველა მღვდელმა თავის მოვალეობა რიგიანად შეისწავლოს და აღასრულოს. თუ თერთან არ იცის, მცოდნე მღვდელს ჰკითხოს, თუ როგორ იწერება საქორწინო მოწმობა. რიგა ამ გარემოებას ყურადღება მიაქციონ თეთი ბლოკონებმა და დაასწავლონ თავიანთ სამღვდლოებებს ხსენებულ მოწმობათა რიგიანად წერა.

დეკ. დავით დამბაშიძე.

ძირითადი უპასუხებლობა *).

(გაგრძელება)

არა გგონია, რომ ჩვენი მეთისკელებს შორის აღმოჩნდნენ იმდენად უბირის გონების პატრონნი, რომ გადასხვაფერდნენ ჩვენი სიტყვები და დაგვიარწმუნეს უცხო ენათა შესწავლის უარყოფა. როდესაც რუსთა ქადაგებდა, რომ ყოველი ღვთა, თუ მას ჰსურს ვინმე მისთვის შეიღწიოს ადვანდოს, თავის წმიდა მოკვლეობად უნდა სთავადებს, სავუთარა მუშე აწოვას მათ და მისობა ურის მძით გაზარდოს, ეს, რასაკვირველია, იმასკი არა ნიშნავდა, რომ ბავშვებს დედას მძის მეტს ნუწას მიაკრებოთ, არამედ იმას, რომ ბავშვის ბუნება ჯერ დედას მძით უნდა საზრდაობდეს. იზრდებოდეს და რომ-

დესაც საკმარისად შემაგრდებო, მაშინ სხვა სასწავლანძვევებ უნდა დაუწერონ. უოველა სადას ჭკუის ადამიანი ასე ფიქრობს დედა ენის შესახებზე. პირველს გონებითს საზრდოს დედა ენა უნდა აძლევდეს ბავშვის და რომ დედაც ეს საზრდო გამაგრებს მის გონებას, მაშინ დედა ენა უნდა გასდეს სამარველად, რომელზედაც აღმენდებო უფრო ენათა განივრთული სწავლება.

ეგრეთაივე ენათა შესწავლას და ცრადნას ასეთი დიდი მნიშვნელობა აქვს უველასთვის და განსავურთებათ ჩვენითვის, რომ ამ მნიშვნელობის გაზნადაემა შეუძლებელია. კარვემ მესეთემ, ავსტრიადას და იმანიის იმპერატორმა, რომელად დედს ეპოეოეალებას სედავად ენებას შესწავლაში, სთქვა: უროდესაც რომელიმე ასედაც ენასა ვესწავლებ, მე ასე გერძობა ჩემს თავს, თათქო ახალი სული მიადგებოდესო. დაიდა პოეტკა და ბრძენება გერმანიისამ გოტემე ამას დაუთქვა: უბინდ დედენას გრდა არა ენა არ იცის, მინ რგაიანად არც ეს დედა ენა იცისო. დაწინაურებულნი ევროპელები, რომელთაც აქეთ თავისი საკუთარა უმადრქვი ლიტერატურა, რომელთ დედა ენა სასეკა მრავალას მეცნიერელების თხზულებით, ლიტერატურულ ქმნილებით, და რომელთა გულტურა მარეულია უმაღლესს სარასამდე. ისინი-ცა საჭიროდ რანცვენ სხვა ევროპეული ენები ისწავლონ. განთლებულნი ფრანგურსი, ინგლისელები, ნემეცნება სცდალბენ ერთმანერთთა ენება შეითვისონ და თავის სამშობლო გონებათს საუნჯეს დაუმატონ გონებითა სამადრე თავანთას განთლებულას მეზობლებისა.

მით უმეტესად საჭიროა ჩვენითვის ევროპეულას ენების შესწავლა, ჩვენითვის, რომელთაც არ შეკვამლან დედაეკვბოთ არც მადრეა ლიტერატურა, არც ფართო მეცნიერება და არც მადრეა გულტურა... მხოლოდ მეტეს შეუძლიან უმზაროს ქართელებს: შეკვეთთ ნუცრო უცხო ენებას და დამათ მარტრად დედა ენის ამაორო. ეს იქნება მეორე უმადრეა უვედმარობა, არა სავლებად მარეული პირველას უვედმარობასა მასა მარედალებული შედგოთ იქნებოდა: სადარბე ქართელა ზრბანა, საღატაკე ქართელთ მეცნიერებასა, სავარტოე გონებას ტრბაზონტასა, შენეება პრატრესისა, წარმეტებას, დამეარება ტობერეას ცხობერეას. ამატომ ყოველმა მოკეთებ ქართელებსამ დაქნებით უნდა უზნობას მათ: ისწავლონ რაც შეადგება დრბად და უვედმარეებით ევროპეული ენება და სვთო ევროპეული მეცნიერება სარბად და გუშომდრად... მარტამ ამასთან არას

*) იხ. «მეგობარი» № 17.

დროს ან უნდა დაევიწყოთ, რომ უოკელი ეკრობიუ-
 უი ჟერ საფუძვლიანად ითვისებს თავის სამშობლო
 ენას და მხოლოდ მასს უფრო შეუდგება ხოლო უცხო
 ენების ცოდნის შემქნაში. მთელს ეკრობიუმს ამ უმად
 ვერც მოსებინით მივრე ტრამპაზდ იმისთანა პარტია,
 რომელთაც დედა ენის უფროსა და უფროდინობა ან
 მიანდეთ მიუტრეპებულ და ძლიერ მავნებელ დას-
 შაულად...

რაც შეეხება კერძოდ რუსულს ენას, ჩვენითვის,
 ქართველებსათვის, მას მრავალ კაცში მნიშვნელოვანაა.
 იგი ანის პირველად სასკოლოში ენა, საკლდეულო
 უფლებს ქვეყნადმი ხელახათვის, მეორედ, იგი გულ-
 ტურული ენა, რომლის დახმარებით ვითვისებთ კერ-
 ძულს განათლებას; მესამედ, იგი ანის ენა თვითად
 მრავალს ენისა და მას მიუტრეპებლად მოკლეს ზნუნი-
 ველე მომავალი, ერთის მხოლოდია ენათ: განის
 (мировой языкъ) როლი, მეორედ, იგი ანის ენა
 ერთ-მოდრწმუნე ხალხისა და აქვს ლიტერატურა შინაწრ-
 სით და მიმართულებით მსაკაცს ქართულის ლიტერატურ-
 რისა; მესამედ, იგი ანის ენა ხალხისა, რომლის ბუ-
 თან ასტრონომი, ხალხის სურვილმა და განგებამ შეერ-
 თა ბუდა საქართველოსი. ამიტომ რუსული ენა უნდა
 მიუტრეპებლად მისაღვეს ქართულ ენისა, როგორც
 სკოლაში, ისე სახლბაში, და ქართველნი უნდა ვინდ-
 ელობდეთ სრულად შევითვისინოთ ეს ენა და მისი ლიტ-
 რატურა.

მხოლოდ, რათა ეს შეთვისება იყოს ჩვენითვის
 სარგო და სასარგებლო, საჭიროა იგი ემორჩილებოდეს
 ბუნებისა და ბედავობის განხის. გარნა ეს განხი
 ბოთისაგან, რომ მეორე ენა სახლობაში მიწავლებოდეს
 მას უფრო, როგორც ბავშვი გაიმართება დედა ენაში, დახ-
 დობაგვით მშვენიერ-მეშვენიერ წოდდენ და სკოლაში არ
 უადრეს მეორე წლისა. თუ ჩვენ ქართველებს ჭკვიით
 მოვიტრეპვით და ამ რაცისა და განხის ან ვუღალატებთ,
 რუსულის ენის შეთვისება რამდენ თუ აგებებს ქართულს
 ენის, რამედ ძლიერ დახმარება მისს წინაშეობას და
 აუგებებს. ამ რიცხვად დუენებელი სწავლება ენებისმო-
 ხარდს თაობას შემოქმედებითს ძალასაც გაუმდიერებს,
 ენის აღდგობას განუვითარებს, სასოკარსაც განუმტკი-
 ვებს, შედარებითს ნიჭსაც უფარვთებს, რადგანაც უ-
 ვეღ ნბავიუვად უცხო ენას აღარბინებს დედა ენისთან
 და უხსნის მათ შორის მსაკავებასა და განსხვავებასა,
 ენის ბუნებას ღრმად შეთვისებინებს და ორკვლს სამ-
 დვილ მეტრეპელობას მიანიჭებს. ამ სასარგებლის მკლ-

ვისათვის ჩვენ ვკმარებთ მხოლოდ მტკიცედ აღვასრუ-
 ლოთ დედა ენის, რუსულის და სხვა ენების შესახებ
 მომდებრება, რომელაც მტკიცებრება განახატა სიტუა-
 ბით: დედაცთვ დეროთის დეროთის და კავისას კვი-
 სრასა. ძლიერ ადვილად ატება წამოტრება: ხელს ქვეშ
 ქართული ან რუსულია. ამასათვის საჭიროა მხოლოდ
 მოძრაობა ტურტურს ენასა და სულელის უელისა,
 მაგრამ ვინც საქმეს სწავს ვაწკით და ხინდადით და
 ვისაც სამშობლოს საეუო და ბუნებურება სათამაშო
 ბურთად არ მიანნა, და ჭერასტრატის სახელის მო-
 პეება უმადლესს თავის მიზნად არა აქვს, იგი უოკელ-
 თვის იტყვის: რათა ტრატით არ აარსს საქართველოს
 ერთეობის ეტლმა, ან არ გაჩერდეს ერთს ადვილას,
 საჭიროა მისა შეკობთ ძაძში ქართული ენა და შვე-
 რად მოუბთ რუსული ენა და სხვა ენები. მაშინ, და
 მხოლოდ მაშინ ეტლი ჩვენი ერგობისას ჟერკების
 სისწრფით ივლის ცხოვრების გზაზედ და მადღვეს
 სამშვიდობო სადგურსა.

აქ ერთი გარემოება ითხროს აღნიშნის. ჩვენითვის,
 ქართველებსათვის, ბევრად უფრო ძნელია ეკრობიულ
 ენების შესწავლა, ვიდრე თვით ეკრობიულებსათვის.
 უმადრებს მაშინა ამისა ეს განსათ, რომ ჩვენი ენა
 ძლიერ განიწმენეს ეკრობიულ ენათგან და ამ უგანსხვალს
 ერებს ენა ხლოდა ნათესაობა აქეთ ერთმანეთში. ამიტომ
 ჩვეულებრივის ნიჭის ბატონნი ქართველი ჭკვიით მო-
 იჭებენ, თუ ქართულსა და რუსულს გარდა, შეეჭაება
 მხოლოდ ერთს რომელსავე ეკრობიულს ენას და ის-
 წავლის მას გარდა, ზედ-მეწვიით, ღრმად საძისა და
 ოთხის ეკრობიულის ენას გამოდგება ამისთანა პირს
 არ მოუხლებენ: ვერც ენებს შეისწავლას ხინდავად და
 აზროვნებდეს დაუჭირებლად, რადგანაც შინაწრით გამ-
 დიდერებს მხოლოდ სულ ორგვითთ გამდიდრებაში იჭ-
 ნება გაბმული, ეს ჩვენი რჩევა, რასვევრეკილია, არ შე-
 ესება განსაუბრებულის ნიჭის ბატონებსა, რომელთაც
 შეუძლიან სრულად შეიარგონ რამდენიმე ენა და ვა-
 ნების სამდიდრესაც ზარალი არ მისცენ. რაც შეეხება
 დროს, სადგანაც უნდა იწვიოდეს ეკრობიული ენის
 სწავლება, ამ დროად უნდა ჩაითვალოს ის ვაჟა, როდ-
 საც ვაწკილი რუსული ენაზედ თვისუფლოთ იწვიეს
 აღმანებს, და გაიმართება რაც მათე წელწადზედ აღ-
 რე მოულოდნელია. მეტი იქნება ამას დაუნიტოთ, რომ
 როგორც რუსულის ენის, ისე ეკრობიულის ენის სწ-
 ვლების დროს დედა ენაში გარეგნობა არ უნდა მესწ-
 დეს, რათა ბავშვმა შეათვისინოს მთელი სამდიდრე სამ-

შობლენისა და შექმნის სრულად მეტყუელი აჩვენა.

თუ ხვეწ ერთად ისტორიას ვადავითავებებთ, იქვე უხედავად დამტკიცებს ამ აზრსაც, რომ 'ხურგის შექმნა' დედ-ენისათვის დიდად აზარტუბის ხელსა, ახვეწ-თქმის და უხის სწავს. ან ერთხელ მომხდარა ხელსთა ისტორიულს ცნობებში, რომ მადლი წოდება რამე-მესამე მდინე, მეორე ხარისხის ტომისა განხედ განსვდომის დედა ენისა, უარ-უგვა იგი, აღარ უგადრ-ნისა და დედა ენად დროებით ვადავტყუა სახელწოდო-ენა, ან დაწინაურებულ ხელსაც, ამ მოვლენის გე-ეგონ, სხვათა შორის, ავტორიას სლავანების და ვენ-გონის ისტორიასში. იგუ დრო, როდესაც ვენგონის მატანტები და სლავიანური მანები აღარ გადრულობდნენ დედა-ენის, ათავლწუნებულ ქვეყნად და თავის შეიღებს აკინადან ნეკრეტის ენაზე და აღაზარებდნენ. მეტე რა ვაშოვად აქედან? ამ ვაუტარებებს ვგონათ, რომ თა-ვანთ შეიღებს დაწინაურებდნენ, მალედას გონების ხარისხზე და ათავანდნენ, ას ვა ან თუ გონების სი-სურტე და სინხანეუ მიმიგეს. ისტორია ამოწმებს, რომ ეს ხანა ვენგონიანების და სლავანების მათ წარ-სულში იყო სრულად უხანგოთ, თითქმის ვერც ერთს ვამოაჩენის ნიჰის პატრონს ვერ მოსძებნიდათ მათ შორის და ამდენად სურტნი სინხანენ გონების ძალით და მსურბობით, რომ მათი მოძავალი აღარკეის სწამდა და მათს განაწმენებს მოვლადნენ. მაგრამ როდესაც ვენ-თინც და მეორეინც მიხედნენ თავის დარემის მიხეცის, მათქვეს ჭეოროკანი ურხადლება დედა ენის, სამშობლო ლიტერატურის და ასტორიას, ეროვნულს მიღებში და წყნებისა და ეროვნულს განათლებას, მამინ ვა-ცონისდნენ, მოდონებდნენ, ეს ერთი მალა-ნაჰეკე-რი პირი გამოეყენეს საზოგადო ახარეცხედ, წინ წასწავს თავისი ცნობებს და ამ ენად სწავსენ აზრის ბრწყინებულ მოძავლის ანალით. რუსეთშიც ვსედათ მსგავსისვე მოვლენის, უნიჰო სუამოკლეების, სურ-სეოების, ტრადიციების მათეც გამოვადნენ სალი-ტერატურო ახარეცხედ გობობეოვა, გოგოლი, ვუგონი, ლეონტოვა, ბელისეი, მის შემდეგ, რა-დესაც მალედას წოდებაში ფარსტუხულის თაყვის-ტე-მეტირდა და ვეროკანი ადგილი მიენიჭა რუსულას ენის და ცნობების შეთვისებას, როგორც რუსობაში, ასე სკოლაში.

ქართველთა ტომთა ცნობებში ვადეკ უფრო თვალის ამხელს მატალითებს ვსედათ. თუ სანატრული შედეგი მოხდეს მას, როდესაც ქართული სკოლა წინ

ურღვის რუსულს სკოლას ქართველის განათლებაში, მის ბრწყინებულ მოძავლით წარმოგადგენს გიორი მეორე-მეტე წლებსა სახელგანთი სრულად ბატონიანი. ამ სახელ-განთქმულმა ქართველმა ვერ ქართული სკოლა სკოლა და სამხედრო გაათავა და შემდეგ ვაყვანობის დროს რუსეთში წავადა. რუსული ენა მთელს თავის საცონტელში ამდენად ნაქლებად იცოდა, რომ მისი რუ-სული დაზარევი უფრო მეტეკეა იყო. გონს ვისც მძლესკრა და სხვა ისტორიკოსები ურხადებით უკით-ხნია, ეცოდინება, რა მალედა აუნებენ ამ სამხედრო ქარ-თელეს გიორის. იგინი უხედატესობას ახვეკენ მას სა-მძლესკრის თით უხედატესობას მარშლების წინაშე და აღაზარებენ, რომ თვით ნაშოლენსც საქმის უხედატესობა ბრძოლის ველზე და მარჯვედ ქვინადმდეგობოდა. ესევე მოძავლით გემიტარებს, რომ ქართული სკოლა, დამთავრებული რუსულის სკოლით, ირდის ერთის მს-რით მდოეც სიყვარულს სამშობლოსა, მეორე მსრეც ტეშობატს ერთგულებას რუსეთისას.

აქ შეიძლება შეითვედ ვასსენდის გამოჩენალი მზოთეოსობა თარხნისა და სასოგადოს იგი წინ-აღდეგე მოძავლითად, რადგანც იგი მოტარობისასვე მო-შორდა საქართველოს და აღაზარდა სამშობლო ენის, ლიტერატურის, ისტორიის და საზოგადოდ თვისას ეროვნობის უფოდინარობაში. მაგრამ აქ წინააღმდეგობას წყნის აზრისა და ახარეცხის მხოლოდ აჩარეკული გო-ნება, რომელიც სურს სავანს შედაპარის ნაბეჭდილების მსხედვით და არა სინჯავს საქმის ყოველის მსრით. მეტეოთ და შედეგოტი იტყვის: უუგველთა თარხნისა და უხედატესადან ქვეყნის მინეჭებულ მეტად მლოელი გონება და ეს გონება რომ აღმხედდათ უფოლაიყო დედა-ენის განაზრეკებულ, ვაგონის ქვეშ უფრო ვადეკ მომეტე-ბულს მალს, მომეტებულს შემოქმედებათს ნაჰს ადმო-მინდა.

უფრო ვადეკ სინ-მალდა ლაღდებს ამ შემოხვევაში შედატებს აღარლებსა შედეგ-ურგულეობას. უხისსენდნი მველ-საეუნებში განთქმულნი იუნენ თავისას მამა-ცობით, გამშეღობით, ვაყვანობით და შედეგდნენ წინა-ურგულს საქართველოსაში. მაგრამ შედეგში მთ მალა-ურგულს უფლადტენ ეროვნობას და დედა-ენის, გასტყავს იგი რამდენურს ენაზე და შეეუღლებს, და რა შედეგი მოაზრეკს? ვისც ვა ბ— ვაზბეგის მცხავრობა წყითხნია, ეცოდინება, რომ ესედა შე-დეგ-ურგულეობა ყოველად სიცოდავნი, მსდლანი და წუღ-წადებულნი არან. წინად მთ შურის თვლით უურგებდნენ მეზობელნი, ახლა ვი დაბრეკებულნი და

მისხარად აკლებულნი ჰქონოთ. სრულიად სხვა სურათის ეხედეთ აჭარაში. მართალია, აჭარელებმაც სარწმუნოება შეიტაცეს, მაგრამ ენას და ერთგულებას არ უღალატეს და თავით ფეხებანდის დაჩნენენ ქართველებად. და დასეთ რა გუაგურობით, გამებლაობით და ცანურის ცანობით არიან შემკულნი!

მაგრამ შორის სდ მივლივართ, გარშემო მივაივლივართ და უფრო გავაოცრდნ და საკულისხმო მივლივართ და ვინახავთ. შირველ მაცალიან წარმომადგენს ჩვენი ნასწავლი ქალბა. არც ერთს სხვა ერის ქალების აღზრდაში არ არის ისე სასტიკად აღზრდულნი უფრო დიდი დედა-ქვამე და შვილები მშობლიური, რაგონტ ქართველ ქალების აღზრდასწავლაში. მეორე მხრით არსად ნასწავლი ქალბა ისე დატეხულ-დაჭედილ-ბული არ არის, როგორც ჩვენში. გულწრფელად რომ გავტყუდეთ, სურათადე შინაფორმის გარდა, მთელი ჩვენი ნასწავლი ქალბა წარმომადგენს ქართულთა არსებათა გრძელს, რომელნიც მოკლებულნი არიან საღის ადამიანურს აზროვნებასა, კეთილშობილს მისწავლებასა, დამუდარ ხასიათსა და წამის ჩაბუჭდილებანი მით ათამაშებენ, როგორც ქარი ბურბურუშებს. ქართველმა ქალბა ვერ იზინა თავი ვერც ერთს მეტნაყრებაში, ვერც ერთს სელაქებაში, ვერც ერთს სასოციალო საქმეში. ახლანდელი ქართველი ქალბა აზრდილიც არ არის წინა-დელ მანდილოხსნისა, რომელიც წარმომადგენდა მტკიცე განსაზღვრულს და მეტად მატეოხარტე ტიპს, აღზრდილ-სა და დამთავრებულს ერთგულს ნიადეზედ. იგი აგრეთვე ბეგრად უნს ჩამოხრება უბრდლო წოდების ქართველს ქალბაც, რომელიც თავის სფეროში მალა და არ უძლეურება, როგორც შირველი.

ახლა გავისყნოთ ჩვენი ზოგადიოთი არსიტორანტიული გვარეულობანი, სადაგანც ქართული ენა და ქართული ერთგობა გამომკვებულია, და მაგვით ჩვენს თავს ვიხსება, მოაზრება ამ გვარეულობათა შორის ამ უმად ერთი, მალდალს ნიჭის და შესანიშნავს მსხეობას მატრონი? დიოკრანის ფანთანაც რომ ეკება, მით შორის ვერ იპოვიან ამ გვარსმარს.

მეორე მხრითაც თუ მოკვლით საქმეს, აღმოჩნდება, რომ ჩვენი მადლი-ნიჭიანი მოკმედიანი შირნი, რომელიც ჩვენი ამპარტუხანობას შეადგენენ დღეს, რომელთა გახვლეს ჩვენი ცხოვრებაში დრმა და ნაყოფიერი კვლები და რომელთა სასელი ისხეიების და ადოდებას, ვადრე ქართველთა ერთი იტოცხლებს დედამისს რეგრეტედ, გამოვადინენ ამ სახლობათგან, სადაც

ქართულს ენას და ვეკლა ქართულს საეწუგს დადის მატრიათა და საეწუგულით ეპრობოდენენ. ამასთან ამასც შეენიშნავთ, რომ თუ ეხლა ჩვენში აზოგიანს უცხო ენების მშვენიერად მივადენენ, ეს გასლავან ის შირნი, რომელიც მატრანამადგენე ქართული ენა ზედი-მეკენით შეუსწავლით და ამ ცოდნასეად აუშენებათ რე-სულის, ფანტიციულის, ინტლისურის და ნემენტუის ენების შესწავლა.

მ ვ ა რ მ უ ი მ რ მ ბ ი .

(დასასრული *).

მოგვეყვს შეუცვლოლად ისრაჯის სობრძინდგან რამდენიმე ადგილი.

„მომღერისი მიმართ ნუ აღერევი, რათა არა ვითარ შეიკრა დასაწყისსა შინა მისსა“.

„ძადნიერთათანა ნუხვალ გზასა ზედა, რამეთუ რათა არა დამრიგებელ ექმნეს შინსა ზედა, რამეთუ მან ყოხ ნებისაებრ თვისისა, და სიკოთისა მისისათანა წარსწყმდე“.

„რამეთუ უკეთუმცა არა რაა მით შესამრწუნებელი შეამინება, მხეცნი მოხლომებით, და გველთა მსტეციელებითა აღდგინება წარსწყმდელს ძრწოლანი, და შაერსა ყოელითურთ ევრ განსალტოლეელსა უარისს მყოფელნი ხილვად.“

„რამეთუ მოშიშისა ბოროტი თვისითა წამებითა დასჯილნი, მარადის მიიღებს გონებასა შინა უბადრუცი დაპრობითა სეინდისისთა“.

„მეგრი-ის“ ზოგიერთი მწერლების აზრით სრულებით საქმთა, რომ „დაბადებიდან“ ასე შეუცვლილად გადმოუბეჭდონ მდებოი ხალხს საღმრთო წყრილის სიტყვები და დაუფიგონ საკითხავად... არა თუ მდებოი ხალხი, თვით ეს „პუბლიცისტებიც“ იხისსა ვერ გაუტეგენ ზემო მოყვანილ სიტყვებს, რამდენიც უნდა ჩხრიკონ საბა-სულხან მარბელიანის და ჩუბინოვის ლექსიკონები!

როდესაც ჩვენ მდებოი ხალხისათვის საკითხავ მოთხრობათა ვადგენთ «დაბადებიდან», შეუცვლე-

*) იხ. «მწეკმა»-ს № 18

ლად ეტროთა საღმრთო წერილის აღვილად გასაგებ
ადგილებს, მაგრამ ზემოდ მოყვანილი ძნელად გასაგები
სიტყვების მსგავსად უფრო გასაგები ერთი ესწერეთ. «ივე-
რია»-ს «უხამსად ეფრადმბაიურეულად» მიანიჩა
ჩვენგან საღმრთო წერილის ზოგერთი სიტყვების და
აზრის უფრო გასაგები ერთი ხმარება. აი ამის მიწეში:

საღმრთო წერილის სიტყვა. გასეგები ერთი დაბეჭდილი.

ვითარცა უფრო ალუქვა
აღიქმა ღმერთსა, ნუ ყოვნი
მიცემად მას, რამეთუ არ არს
ნება უეტროთათანა, შინ უფერ
რადღებნი უფრო აღსთქვა მიცე-
კითხილ არს რომედ არა აღიქ-
მად შენდა, ვიდრეა აღიქმასა
შენდა და არა მიცემად.

როდესაც მისცე ღმერთს აღ-
თქმა, დაუფრენებელი ჰდასრულე
გიდრე; უხვობასა არ აღიქმა,
ვიდრე აღიქმა და არ ასრულება.

ფადლი მამასროდელი მამ-
მისა და მამინებელი სიბერედ
ფადისა რაბა აღმოუფრან იგი
ყორანთა მადნარისაგან და რათა
შეგამსეს იგინი მაროვერ ირბი-
სათა.

თავის მამის დამინებელ
თავებს და დედის მორჩილებს
ამდებს; გამოკორტნის ყვავი
და შესქამენ ორბთა ბარტყნი.

მივედ ფუტარისა მიმართ-
და შესწავლე. ვითარი მომქმე-
დი არს, სოლო მოქმედობას
რადღენ პეტროსანსა ყოფს,
მოდისა ნაშრომსა მეფისა და
გლახანი სიტყვებელ დასდ-
ხენ, სოლო საუფრედ არს
ყოველთა და დიდებულ უფრო
ძალით უძღურ მყოფი.

წადი და ნახე ფუტყარი და შე-
იტყე, თუ როგორი შრომის მო-
ეყრება იგი; ამისთვის არის ის
მეფარებული და ნაქება ყველა-
საგან, თუმცა ღონით ვი სუსტია.

ამის შემდეგ ვისაც საქმის რამე გეგება, ეთ-
საც გულთ სოქს, რომ ჩვენს ხალხში გეგეცდენ
საღმრთო-საკაცებო საკითხავი წინაგები, ვისაც ესმის
დიდი მნიშვნელობა და გეგენა ხალხზედ ზნეობი-
თის მხრით სოლომონის და ზირაქის მშვენიერ სი-
ბრძნეთა და იგეთა საკითხავებისა, ვისაც შეუთანას-
წორებია ჩვენი დაბადების თარგმანი ებრაულ, ბერ-
ძულ და სხვა ენათა თარგმანებთან, ის, რასაკვირ-
ველია, დაეცთანხმება, რომ ჩვენ მოკამათეს, «ივე-
რია»-ის მწერალს «დუმიოს» და მის მსგავსთა იმო-
დენად ესმისთ დაბადების მშვენიერი სენტეცეაბა და
სიტყვები, რამოდენათ ესმისთ მათ ჩინური ენა, ბევრ-
ჯერ იყო აღძრული კითხვა, რომ ჩვენი საღმრთო წე-
რილის თარგმანი შესწორებულიყო და დროა, რომ
ეს კითხვა სისრულეში მოვიდეს და ჩვენი საღმრთო
წერილის ზოგიერთი სრულებით გაუტეგბარი სიტყვები
გასაგები ერთი იქნეს თარგმნილი და დაბეჭ-
დილი...

1860 წელში განსვენებულმა დეკანოზმა სამ-
ციებმა სთარგმნა პარაკლისის წიგნი რუსულად ენი-
დან. იმ დროს სამციებს მეტად ზიარგი მთაწმდე-
ლად რაცხდენ. უკანასკნელ დროს დეკანოზმა ზიარ-
გი ხელიძემ ამ პატარა წიგნში 1000 შეცდომა იპო-
ვა!... «ივერის» ზოგიერთი მწერლები ვანა ამას
დაიჯერებენ!

საღმრთო წერილის თარგმანებში მრავალი ად-
გილი უფრო კორექტორებს წყალობით შეცდომით
არის დაბეჭდილი; აქაოდა საღმრთო წერილის სი-
ტყვები არ უნდა შეიშალოსო და ამისთვის ისინიც
მომდგარან და ერთხელ შეცდომით დაბეჭდილი სიტ-
ყვები და უკულმა დასმული ასოები ისე ხელუხლებ-
ვად მეორეჯერაც დაუბეჭდათ... წაიკითხეთ კარ-
გად საღმრთო წერილის სიტყვები, კარგად დააკვირ-
ლით და თქვენ დაინახათ, რომ მძიმე წერტილი და-
სხვა ნიშნები სრულებით თავის ადგილას არ არიან
ნახმარნი, ჩვენ სრული იმედი გვაქვს, რომ საზოგა-
დოება, განსაკუთრებით ნასწავლი პირნი, გამოთქ-
მენ თვითან აზრს ამ კითხვის შესახებ და დაეხმარე-
ბიან ჩვენი დაბადების შესწორების საქმეს, რომელ-
ლიც უკვე აღძრულია დღეს ყველასაგან პატიე-
ცემული იმერეთის ეპისკოპოსის ბაბრეილისაგან...

ამას წინად ერთი ვილაცა «ილიკო» სოფელს
შროშიდამ კორესპონდენციას სწერდა «ივერია»-ში
და საზოგადოებას აუწყებდა შრომის საზოგადოების
სკოლის შენობის სამწუხარო მდგომარეობას. ბ.
ილიკო იწერებოდა: ზოგიერთ სოფლებს აღმოუჩნ-
დენ მხრუნველნი პირნი ამავე სოფლებშივე და-
ბადებულთა და გამოჩენილ პირთა შორის, მაგრამ
შრომის საზოგადოებაში ვი ვერ ვხედავთ ამავე მოე-
დენას, თუმცა ამ სოფელშია დაბადებული ერთი პი-
რი, რომელსაც შეეძლო, რომ ამ საზოგადოების
სკოლის საქმე ეთავა და სკოლის მშენებელი შენობა
არ დამპლიყო წვიმისაგან. ამ კორესპონდენციის
ბოლოს ხელს აწერს ვილაცა «ილიკო». ეს «ილიკო»
აზლად ბავშვია და ძველი საქმეების არა გეგება რა;
სწერს და სჯობს იმისთანა საქმეზედ, რომელზედაც
არავისთვის არა უკითხავს რა და არც თვითონ ესმის.
რა იცის მან, თუ რამდენი შრომა და დეწლი მი-
უძღვის იმ შრომელ ერთ პირს ამ რწებელი შენო-

ბის მოპოვების შესახებ? რა იცის ამ ბ. «ილიკომ», თუ რა დაეი-დარება მიადე ამ პირს იმის გამოისო-ბით, რომ მას უნდოდა, თანახმად მთელი საზოგადოების სურვილისა, შეუგულ საზოგადოებაში აღშენებულიყო ეს სკოლა? მაგრამ მაზრის უფროსმა არ იტება. რა იცის «ილიკომ», თუ როგორ უკანონოდ მოიქცა წინანდელი მაზრის უმფროსი და როგორ აღაშენებინა საზოგადოებას სკოლა დუშხარს ადგილზე? რა იცის «ილიკომ», თუ ამ შრომელმა ერთმა პირმა რამდენი იომა იმის გამო, რომ ამ სკოლაში დანიშნული იყო განსვენებული ტროისკიან ერთი სრულებით უფარვის მასწავლებელი, რომელიც მამასახლისის დახმარებით, რასაკვირველია, ნახევრის ჯამაგირის დაპირებით, თითოეულ გლეხს ახდევინებდა სასწავლო ფულს სამოთხე წელიწადს და სკოლაში კი ერთი შევირიდიც არ ჰყოლებია? სრულებით არ იცის «ილიკომ», თუ რა მიზეზმა მიიყვანა გლეხები იქამდის, რომ მათ, სკოლის შენობა სულაც რომ დაღობეს და დაიკეტეს, მაინც არ ენადლეება. ამა სკოლის შენობა დედგათ ს. შრომაში, საზოგადოების შუა ადგილს, ჩვენ დაწმენილი ვართ, რომ ეს სკოლა ამ სამწუხარო მღვდამარეობაში არ იქნებოდა. მხოლოდ ძველი დირექტორის და მაზრის უმფროსისაგან შეიძლება იქნებოდა იმისთანა ახარებული ადგილის აღმორჩევა სკოლის შენობისათვის, როგორც შრომის საზოგადოების სკოლას აღმორჩივის მათ საზოგადოების სურვილის წინააღმდეგ. ბუნებრივად ვერ შეიძლება ყოველ დღე ათ ვერსზედ სიარული და ამ მიზეზით სკოლას დავაბრუნებდნენ მდამუშრები და დღეს სრულებით ღებება შენობა და იქცევა. ვისი წყალობით? უტყინო და უგნური ბატონების წყალობით, რომელთ ხელთ არის ძალა აღმ დაღმა ხენისა... ამ პირების წინააღმდეგ ვერა ვააწყო რა თავისი კანონიერი და საფუძელიანი თხოვნით ვერც საზოგადოებამ და ვერც ბ. «ილიკოსაგან» აღნიშნულმა პირმა. ესეები არც ერთი არ იცის «ილიკომ» და ამისათვის სწერს ასე ტყუილად, როგორც ჩვენში იტყვიან ხოლმე, «უზარაზროდ», საქმის გაუგებრად. ამისთანა კორრესპონდენტები ხომ მრავალი არიან ეხლა ჩვენს კურონხელს სოფლებში და დაბებში...

* *

„Новое Об.“ №-2317 №-ში ერთი ელაცო მოკეთებოდა ქუთაისის სა-უღიგო სასწავლებელში მოსამზადებელი კლასის დახურვის ისტორიას. ამ მოსამზადებელი კლასის დახურვა მაზრა 1888 წელს, აგვისტოს თვეში და ეს მამაცხონებული ორი წლის შემდეგ გამოადგარა და საზოგადოებას ატყაბინეს, თუ როგორ მაზრა ეს საქმე დაზოლოს კითხულობს: «ახეთი «მწყემსი» რატომ არასტერს ამბობს ამ საგნის შესახებ? მოსამზადებელი კლასები დაიხურა ბ. ბატონების მეცადინეობით და შუამდგომლობით. სამღვდლოებამ შეიტყო, რომ ამ კლასების დახურვა მათი შეილებსათვის და რატომ არ ხსნიან ამ კლასებს, მით წამეტურ, რომ ექსპარხოსისაგან ნება დათულობა ამ კლასების ხელახლად გახსნა?» ამ კლასების დახურვა რომ მათი მათი იყო, ეს სამღვდლოებამ კარგად იცოდა წინდაც, მაგრამ ბ. ბ. ხათრს ველარ წაუფილენ მმ-დებუტები და არა თუ ერთი განყოფილება, მეორე განყოფილებაც დადებურათ სამღვდლოების დებუტებს, მაგრამ მეორე დღეს «მწყემსი-ს რედაქტორმა ხმაც გამოიღო და კიდევ ითავს, რომ მეორე მოსამზადებელი კლასი დაშთინილიყო. ეს ბატონმა ლხ სრულებით არ იცის და არც ის იცის, თუ «მწყემსი-სა რა სთქვა ამ საგნის შესახებ, «მწყემსი» თავის დროზე ამბობს, რაც სათქმელია და თუ ზოგიერთებს არ გაუგონიან, მათ ვაგახსენებთ, რომ ყრუსთვის ორჯერ არ რევენ.

როგორ შემოიღოს წიგნის ბეჭდვა.

(დასასრული *).

წიგნების ბეჭდვა ერთბაშად კი არ შემოიღიათ. ბეჭდვის წინ შემოიღებულ იქნა «ტაბლიცის ბეჭდვა». 1300 წელში იტალიელებისა და ისპანიელებისაგან ნეტყებამ შემოიღეს სათამაშო ქალაქის ხმარება.

*) ის. «მწყემსი-ს № 17 1890 წ.

პირველად მერმანიაში სათამაშო ქაღალდს ხელით ზატყდნენ. მაგრამ რადგან სათამაშო ქაღალდი ბლომდ იხყიდებოდა, ამიტომ მისი მზადება დიწყეს ტრანზიტის შემწყობით და ბოლოს სხვა საშუალებად მოიგონეს. ხუეე ამოკრეს სათამაშო ქაღალდის გამოზატყულება და ამ ხის შემწყობით ბეტადიდენ სათამაშო ქაღალდს, რამოდენიც სურდათ, სათამაშო ქაღალდის გარდა ფიცრებზე სურათებსაც კრიდენ.

დღესაც ინახება რც.ღა-ათ თხზულებამდის, რამდენიც დაბეჭდილნი არიან ზემოდ მოსხენებული საბეტადიდის შემწყობით. ამ თხზულებათა შორის შესანიშნავია «დაბადება რამობითთვის»—კრება დაბადების 40 სურათისა, რომელიც ვადმოსატყულნი არიან ერთი მონასტრის ფანჯრის მხატვრობისაგან. ეს წიგნი დღეს დიდს ნაშთს შეადგენს. ერთ მის ცალში ინგლისელმა ერთმა ლორდმა მისცა 1,300 მან.

ამ საშუალებით ბეტადე ძალიან საძნელი იყო ხელთნაწყრის თითოეული გვერდის შინაარსი უნდა ამოკერათ ფიცარზე. ეთქვით წიგნს ჰქონდა 100 გვერდი, მაშინ ასი გვერდი უნდა მოეკრათ ფიცარზე.

იოანნე ბუტენბერგმა პირველმა მოიგონა ხის მოძრავი ასოები. ამ ასოების შემწყობით უფრო ადელი იყო სიტყვების შედგენა და შემდეგ ამ ასოების ვადაშლა სხვა სიტყვების შესადგენად. რომ თავისი აზრი სისრულეში მოეყვანა, ბუტენბერგმა მიჰპართა ერთს მდიდარს კაცს, სახელად შაუსტეს; ამ კაცმა მართლაც შემწყობა აღმოუჩინა ბუტენბერგს ეულით. მალე ბუტენბერგს და შაუსტეს შეუერთდა შაუსტის სიძე, შეფფერი, გამოცდილი მწყრილი, რომელმაც ხის ასოების ნაცკლად შემოიღო ლითონისაგან ჩამოსხმული ასოების სმარება.

როცა ყველაფერი მზად იყო, რომ წიგნების ბეტადე დაეწყოთ, შაუსტმა განიზრახა, რომ მართა მას ჩავგდო ხელში წიგნების ბეტადე და ეს თავისი განზრახვა კიდევ შეასრულო. მან უჩიღლა ბუტენბერგს ფულდები, რომელიც უკანასკნელმა ისყსა მისგან. ბუტენბერგს ეპართა შაუსტის სულ 2000 ფულდენი. საშაჯულომ ვადუწყეიტა ბუტენბერგს, რომ მას ან ფულდები დაებრუნებია შაუსტისათვის და ან სტამბის მოწყობილება მიეცა მოვალისათვის. შაუსტმა და შეფფერმა, ბუტენბერგი როგორც კი მოიშორეს თავიდან, დიწყეს წიგნების ბეტადე. პი-

რველად 1455 წელში მათ დაბეტადეს „დაბადება“, რომელიც შესდგება ორი ტომისაგან. «დაბადების» თითოეული გვერდზე არის 42 სტრიქონი, ამიტომ ამ წიგნს უწოდებენ «ორმოც-ღა-ორ სტრიქონიანს დაბადებას». დღეს მართა თექვსმეტი ცალი არის ამ საინტერესო წიგნისა: ამ წიგნებში ყველა დაბეტადელია ეტრატზე და ცხრა—ქალაქდზე; ყველა ეს წიგნები მოიპოვებინ ინგლისში და საფრანგეთში. დღეს ამ «დაბადების» ფასმა საოცრად მოიმატა. 1884 წელში ერთ ამისთანა დაბადებაში აძლიეს 39,000 მანეთი.

პირველად წიგნების ბეტადე საიდუმლოდ სრულდებოდა. შაუსტმა სახარებაზე დააფიცა ყველა თავის მუშები, რომ მათ არავისთვის არ ვაემხილათ წიგნის ბეტადის საშუალება. მარა აჩისა, იგი ჰეკტდა ხოლმე მუშებს სამუშაო სახლებში, რამდენიც აღშენებულნი იყენენ ბნელ სარდალებში.

შაუსტს შეეძლო თავისი ვაძიერაობით დეეკარება ბუტენბერგისათვის ის სახელი, რომელიც უკანასკნელმა დაიმსახურა კაცობრიობის წინაშე საბეტადის გამოგონებით, რომ ახალგაზდა შეფფერის არ დეტრობება ერთს წიგნზე შედ-წარწერა. სხენებული წიგნი დიბეტადე მიანცში 1505 წელში. ბი ამ წიგნის შედ-წარწერა: «1450 წელში, მიანცში გამოგონებულ იქმნა ნიქიერი ბუტენბერგისაგან სტამბის საეირველი ხელოვნება, რომელიც შემდეგში ვამშენვიერეს და ვაფრცელებს ხალხში თავიანთი შრომით შაუსტმა და შეფფერმა».

ამასობაში ბუტენბერგმა კეთილი კაცების დახმარებით ვალო ახალი სტამბა, სადაც 1460 წელში დაბეტადე «კატალიკონი»—ლათინური გრამმატიკა ეტიმოლოგიური ლექსიკონით. წიგნის ბოლოში მოსხენებული აქეს გუტენბერგს, თუ როგორ დაბეტადე მან ეს წიგნი. ბი ეს საინტერესო უკანასკნელობა: «შუენავისის შემწყობით, რომლის შთავგონებით ბავშვები შეიქნებინა ხოლმე მვერამეტყველნი და სწიზრად მტერენი ხედვებთან მისს, რაც დაფარულია ბრძენთაგან,—დაბეტადილ და ვათავებულ იქმნა ეს საუცხოო წიგნი «კათალიკონი» 1460 წელში შემდეგ მრისტეს განხორციელებისა, დიდებულს ქალაქს მიანცში, რომელიც ეკუთვნის ნემცებს, რომელთაც, ლეთის მადლით, სხვა ხალხთა უწინ გამოიგონეს ეს უმათერესი სულიერი ნათელი. ეს წიგნი დაბეტადე-

არა მელით, გრევილის და კაღის შემწობით, არამედ საბეჭდით».

შუაღუტო ჰყიდა ნაბეჭდ წიგნებს პარიჟში იმავე ფასად, რა ფასადც ისყიდებოდნ ხელთნაწერნი წიგნები, და მალე გამდიდრდა იგი. შუაღუტის გარდაცვალების შემდეგ სტამბა გადაეცა შუუფურის ხელში, რომელიც დაიღუპა მინციის აღების დროს მტერითაგან. ასოთ-მწყობდენნი, ანუ როგორც მათ უწოდებდნენ, «ბუტენბერგის შვილები» — გაიფანტნენ იქით-აქეთ და ყველგან გაეფრცოლეს თავისი ხელოვნება. ამ სხიით წიგნის ბეჭედა სწრაფად გაგრცელდა ფეროპის ყველა განათლებულ სახელმწიფოებში.

საფრანგეთში წიგნების ბეჭედა გავრცელდა 1470 წელში. პირველად ამ საქმეს რადეცა ეჭვის თვალთი უტკებოდნენ: წიგნების ბეჭედა მიწადათ ჯადონსობად და მხოლოდ ლიუდოიკ XI წყალობით, ას საქმემ მიიღო კანონიერა უფლება არსებობისათვის. პარლი ლიუდოიკ XII თავის უკანში 1513 წელში სრულებით არა რაცეს მესტამბეცეს ეწმაკის მოსამსახურებელ, არამედ ხელოწემა და მეცნიერება ბეჭედისა მას მიანია ლეთის საქმედ.

1640 წელში პირველად დაარსდა სტამბა ამერიკაში, 1474 წელში სტამბა დაარსდა ისპანიაში 1426 წელში — სათათრეთში, 1812 წელში ეგვიპტეში, XVI საუკუნის ნახევარში სტამბა დაარსდა ინდოეთში, რაცა საბეჭდაეის გამოგონების შემდეგ გაეცა 50 წელიწადი, მკროპაში იყო სულ 1000 სტამბა ორას სხვა და სხვა ადგილას. პირველად უფრო ბევრი წიგნები იბეჭდებოდა იტალიაში. მაგალი 1470 წლიდან 1500 წლამდე ვენეციაში დაიბეჭდა 2,835 წიგნი, როდესაც პარიჟში დაიბეჭდა მარტო 751. აქედან სჩანს, რომ გონებითის მხრით იმ დროში იტალია ყველაზე მაღლა იდგა, 1437 წელში შლოიარენციაში დაარსებულ იქმნა პირველი საზოგადოა წიგნთ-საცავი. მსაბლეთის ომის დროს, ვენეციაში, 1563 წელში პირველად შემოიღეს გზეთემების ბეჭედა. ოსეთთან სიტყვა «გზეთი» — წარმოადგარია იტალიური ენისაგან: გზეთის ეძახოდნ პატარა მანეთს (ორ კაპოიანს), რომელსაც აძლევდნ გზეთის ნომერში. პირველი ბერძნული წიგნი დაიბეჭდა მილანში 1476 წელში; 1475 წელში ქ. ესლინგენში, დაიბეჭდა პირველი წიგნი ებრაულს ენაზე; 1615 წელში, ბენუიაში პირველად დაიბეჭდა არაბული წიგნი.

რაც შეეხება სტამბის დაარსების საქმეს რუსეთში, პირველად სტამბა დაარსდა ქალაქს სარაკოვში, სადაც 1491 წელში პირველად დაიბეჭდა «ყენი».

1525 წელში სტამბა დაარსდა ქ. მილანში, სადაც სესობიერება დოქტორი შრანცისკ სკორაში. პირველი წიგნი სკორაში არის «პრაქის დიფინი», რომელიც დაიბეჭდა 1517 წელში; 1527 წელში დაიბეჭდა მალანში სამოცქულა და სხვა წიგნები. მოსკოვში დაარსდა სტამბა 1564 წ., პივეში — მეთექვსმეტე საუკუნეში, ხოლო პეტერბურგში — 1711 წ.

წიგნების ბეჭედის საქმე თან და თან უკეთესდება და დღეს ბეჭედის საქმე ძალიან კარგად არის დაყენებული. ამას წინედ შილადლოფიაში მაშინების ქარხნის ერთმა დირექტორმა გამოიგონა ისეთი მანონა, რომელიც გაცილებით სჯობს ყველა მსწრაფ საბეჭდაე მანონებს. მათთან და იგივე დროს ეს მანონა ფურტლენსაც ბეჭდავს, ამავე დროს ჰყეცავს, ჰკრავს წიგნაკებად, ჰყერავს და ყდებსაც უკეთებს. მართი დიდი კალენდრის გამოცემას, რომელსაც 36 გვერდი ჰქონდა, ეს მანონა მოუწდა ერთი წამი. უფრო ბევრი წიგნები და ჟურნალ-გაზეთები იბეჭდებან ინგლისში, ბელგიაში, შვეიცრეთულ შტატებში. ინგლისში ერთი კაცის თავზე წელიწადში მოდის 64 ცალი გზეთი ბელგიაში — 59, შვეიცრეთულს შტატებში — 31. მიუღს ევროპაში თვითური, ყოველ-კვირული და ყოველ დღიური ჟურნალისა და გაზეთების რიცხვი უწყვეს 7,390 მილლიონამდე.

შეგლაზე უფრო გავრცელებული გზეთი ინგლისში იბეჭდება ყოველ დღეს 612,000 ცალი. ამერიკული გზეთები ძალიან დადიფორპაქის არაან. ზოგიერთი დიდი გზეთების რედაქციებს აქვსთ თავიანთი ხოლმანედები, თეთონ აქვსთ ვაკეუბებულ გზეთების გასაგზავნები, და შემთხვევს დროს მარათვენ საგანგებო მატარებლებს რკინის გზებზე. ბერმანიაში, ინგლისში, და ამერიკაში თითქმის ყოველი მუშა იწერს ჟურნალს ანუ გზეთს, რომელსაც კიხხულობს კვირა-უქმ დღეებში. ამასთან სამაზღვარს გარედ ძალიან იაფად ღირს ჟურნალები და გზეთები. რასაკვირველია, სადაც უფრო გავრცელდებულნი არის კითხვა, იქ უფრო იაფად ღირს ჟურნალ-გაზეთები.

ს ა ნ ი ს ტ ო რ ი ლ მ ა ნ ს ა ლ ა .

სამართლებლომ ძველი დროის ნაშთები წვიდა
ძვენებში და სინას მთაზე.

(გაგრძელება *).

საქართველოში ჩვენი მოგზაურობის მიზანი, სწორს დღისთეოდას, იყო ქართველების მონასტრების განთავსება. ყოველ მოკვლეს სურდა, რომ თავისი ფულები უყვებოდა მათ. ამ საქმეში საჭირო იყო იერუსალიმის ფაშას (გუბერნატორის) შეშველა. მან მიიღო 5000 ოპრო და მასივე შეუდგა საქმეს. ერთი კვირის განმავლობაში გავისტუმრეთ 94,000 ზანსტრი მონასტრის კალი. ვადა ამას გავისტუმრეთ ვიდრე 50,000 ზანსტრი. ზოგმა მოკვლემ სრულად მიიღო ფული, ზოგმა ნახევარი და ზოგმა—მესამედი“. დღისთეოდას 1682 წელში, ავგისტოს თვეში გამკაცრებულა გონსტანტიანოპოლში და ბუკრესტისთვის უბრძანებია ქართველების მონასტრების განსვლება. მონასტრების შეკეთებაზე დასრულა 20,000 ზანსტრი.

ამ რას მოგვითხრობს დღისთეოდას, ფრანგების მოღვაწეობაზე საქართველოში XVII საუკუნეში და თეიმურაზ მეფეზე, რომელიც მეფობდა კახეთში (1605—1663 წ.); ფრანგებმა სწორენ, რომ ვითომ თეიმურაზ მეფე იყო მომხრე ზამას; ფრანგებმა 1651 წელში დატყვევს ერთი წაინი, რომელიმანც მოსაგონებულა ზამა ურბან VIII—ის წერილები თეიმურაზ მეფესადამ და თეიმურაზისა ზამასთან მიწერილი. ეს წერილებმა ნმდვილნი არ უნდა იყვნენ, რადგან გარკვევ კიდით, რომ თეიმურაზი ჭეშმარიტი მართლმადიდებელია იყო. მეფე რომელმან დროს, რომელიც ვიდარებდა მამამდის საწმინდობას, საქართველოში მოკვდა კვიში ანდრია ხილსვი და ურბან მეფეს, რომ მის საქართველოში მოკვდა იესოიტები. ამ დროს რომხმებს წაართვეს ორნი ტომანი: ერთი გონსტანტიანოპოლში და მეორე თბილისში და ეს ტომანი მისდენ ფრანგებს, რომელიც ბუკრესტის სომხები გადამიწეს ზამის მხარეზე. 1688 წელში მეფე გავსენი იესოიტების წარადები; ამ წერილებში ისინი სწორდენ თავიანთ მოძიებს რომში, რომ მათ უკვე მიაქვით

ზამის საწმინდობაზე საქართველოს სულთნად და უკვლავისი სასულიერო პირნი).

ამ რას სწორს დღისთეოდას 1710 წელში ქართლის მეფის ირაკლი I (ნეკლეუს), რომელიც მიიღო მამამდის აღასრბა 1676 წელში: «ბაგრატიონთ გარი, რომელ გუბრატანსდ შთამომავლებენ იპირაის კეოლამასხურნი მეფენი, ძეგლდგანე იყო მიფარველი წმიდა ადგილებისა. რატ ბუკრესტია ეპოპოდადენ სულთნებს, ქართველების მონასტრები წმიდა ადგილებში სმარად ვანდებოდადენ უწმინდობათ კვლში. მგრამ ქართველების შეყვება, რომელიც კარგი განწმინდება ქმინდით კვიტის სულთნებთან, ისინიდენ სოლში ამონასტრებს უწმინდობათ სვლითანს. და რადგან ქართველები გუბერადენ ჩვენ ბუკრესტს, ესლა ჩვენდ გუბერათ ქართველებს. იერუსალიმში სწვევლან მას, ვინც ფეჭრებს, რომ რომე განსვლება არას იყრიდებულს და ქართველებს შორის, ჩვენი პატარაქვა კართოფენე იყო საქართველოში, სადაც იგი დადას მტრეისტეოთ მიიღო თქვენის ზამეში თეიმურაზმა (1605—1663), მათთან მისდა მას ბუკრა იფლა (სხვათა შორის, ძიარულთა ქვეზით მართლული ეჭრის თასა, რომელიც გაკვდა მან 12,000 ზანსტრად, და რატ იგი მობრუნდა საქართველოდან, მან გაისტურა წმიდა სასულიერო კალი. რატორც წმიდა გონსტანტიანე, ისე იპირაის სხვა მეფეებმა ასხენებან და დღევან წმიდა სასულიერო ტომამში. ბაგრატიონთ გარასაკან ბრძანებათ თქვენდ და ამ მეფეებთან შთამომავლთა ბრძანებათ. თქვენდ უწვეოდით მონასტრებს წმიდა ადგილებში, მგრამ დღეს, გარეობათა კამო, თქვენ უარტყათ მართლმადიდებელი საწმინდობა. შენ შტეიდა: მატრე შეხედულაობთ დაწმე მამამდის აღმსარებელი, ოღანდ გულში დიდრე კეთალსაწმინდობა, რომ არ დაგავსე დეს შენი ცხოვრება. შენ ბუკრა რომ კეთილი უნდა კავებოთ, რომ თავი ვიპირებოთ დღეთას წანაშე. ნუ დავიფივოთ იერუსალიმს; გამოგზავნე შეწმინდულია რატორც თქვენ მონასტრებზედა, ისე რომელიც მონასტრისა შესავებოდად. შეწეო რამესწმ. ვარსის მონასტრის და სხვათდ, და ნუ ავიჭრებ, რომ ეს საქმე ვითომ მატრე ქათალაგონას და მკვდელთათმარებთა მოკვდაობა იყოს. მოაწეო კრება: უბრძანე ქათალაგონას და სხვათ, რომ ის აღასრულან, რასდ ჩვენ გწერთ. ურბან იერუსალიმში მოღვადადენ მცირე წლებთან ქართველები, სწველოდადენ მონასტრებში, შემდგე ზოგინი მკვდელად მიიღოდენ, ზოგინი ბუკრა და ზოგინი მთავრდაკვანდ.

*) ის. ძეგლისი № 15 1890 წ.

აქ ისინი ეგრეთვე მხრებას, ლოცვას და ღვთის კედრებზეს. თუ იერუსალიმის ჟუარის მონასტრებში წინამძღვრად ქართველი უნდა იქმნეს, რატომ არ გამოკვანინო ვინმე კეთილ-მოქმედუნე ქართველს; მასთან გამოკვანინო მღვდლები და მთავარ-ღიაგებები. ჟუარის მონასტრის დიდად აღნიჭონდა. იერუსალიმი 250 წლის განმავლობაში ისლიდეთე განდგასხადს, ხვევ ვიშუმიდამოვლით და განხათვისდეთე მონასტრები ამ ვლადიკანს. რაც ხვევის ხელშია ეს მონასტრები, ხვევ უოკვლ წლობით ვხარჯადით მთავრ 600 ზაიტრამდე. რაც შეეხება ურწმუნო პერსებს, მათ გაუცინე და თავი დეუგარი, რომ ამით ხარკვლადობა მოუტარო ქრისტიანებს. პერსიის შავიმ თუ მოკითხოვას გრები, ევადე, რომ, რაც შეეძლება, ცოტა გაუტყავინო, ხოლო სხვას ნურასდევს ნუ მისცემ ქრისტიანს. აღურჩამდე დედატებს, რომ მათ არ მივადეღონ თათრებს ქრისტიანები. რაც შეეძლება ევადე, რომ ცოდავებს აზრადე. მოსიძინე, ხოლო ვიწრავლოცვა. ეგრეთ შესაწარმოე ტომების ხასტრებლად. იმრუნე, რომ შენი სეგადილეს შუადეკე შენ ცოლ-შეგლეს არ მიადებინო მივამდას სხრწმუნობა, იცოცხლე მისადასა წელს; ხოლო თუ სიკვდილმა მოკვარდას ამ მონასტრისში. რომელმაც ესლა ამოფთები, მისი მხარედე ეპიოვარე: მისწის ერთი დეერთი და ისე მოვკვადე.

მეორე წინაღობა დიხითიის 1701 წელში წერს. მეორეთის ქათალიკოსს გრიგორის ქართველი თავადების ჟუარის წერის სეჭეების შესახებ. იგი წინადებებს იძლევის ქათალიკოსს, რომ მან მოუწოდოს გრებს და აღურჩამდოს ქართველებს ქრისტიანების მიუადევა თითრებზე. ხოლო წინაღობებში მისცეს წვევას, ზოლოს ურჩეებს ქათალიკოსს, რომ მან იერუსალიმის პატრიარქს ეს ეპისტოლე გადასთარგმნინოს ქართულ ენაზე და დასცავს ტომებში, მონასტრებში და კერძო სახლებში.

შესამდე წერილში, რომელიც დაწერილია (1703—1724): წინამძღვრების დუდევრებში და ფსტკვლოზამ პერსი ზარლი მათუნა ჟუარის მონასტრის; და აი 37 წელსადი; რაც ხვევ ემტრდინეთობთ მის შეკეთებას; მართო ხვევ გო არ, თქვენი ნეტარი მამინა და პანინ, ნეტარი დამტრე პატრიარქის დროადგან მოყოლებულე; ცდალბდენ გეტთავსეფთებობათ ეს მონასტრებში კვლებსაცან და მღივს მოახერხეს ეს 55 წლის განმავლობაში; ესლბტ საჭიროა, რომ ხვევ და თქვენ ვურადლებს მიუჭრითო აქ მონასტრებს, რომ იგი სელადად

ვალეში არ ჩავარდენ. ამ დღეს უკან, რაც ხვევ ვიყავით საქართველოში და რაც იქ ამოფთებთან წმ. სასათაღლოს ბურბო, დიდა სარკებდობა ექვლევა საქართველოს. (შემდეგ პატრ აწვი სთხოვს განხრებს სახლი წმიდა სასათაღლოს თავინის მემკვლელთათვის და რომდენიმე თავისუფალი მოსამხრევედა). უბრწუნებლესო შეეკარვსხტანტე! შენ თითხვ დარავკვას:— რადგან პერსიის შავი უოკვლის მხრადგან თხოვს ქრისტიანებს, რომელეთაც ძალათი ადობისებს თხოვს სარწმუნოებას, ამიტომ მეც შეეკარვ და გუტყავინო მის ქრისტიანებს; სხვას ნიანად მოქცევა არ შეიძლება, რადგან შავი ასეთ ხარკს თხოვს საქართველოდან; ასე რომ არ მოაქვით, ხელახლად ატრდება ომები და მასინ ვეკვა ქართველები მიეცემთ დიდს წავლებას». ასეთია შენა კითხვა! და შენ თითხვ რამე ხასჯეკვს, რომ ცოდავებისაცან არ დარწმუნებულე. აი ხვევი ვასხუბა: რადგან არ შეიძლება ამ ხარკის მიუცემლობა, ამიტომ შენ უნდა შეასრულე ორი საქმე: ერთი, რომ არ შეცდოდო და მეორე შენ თავზე უნდა დაიდგას სახჯელი. პირველი საქმე, ამოიხნე და, რაც შეიძლება, ცოტა ქრისტიანები გაგყავინე, ნუ გაამრავლებო მონათ რიგებს და ნუ ჩააგდებ ქრისტიანებს ურწმუნოთ სელში. მეორე საქმე: ქრისტიანების ურწმუნოთ სელში ჩავდებ, რომდენ უნდა მოხდეს თვა, არის ცოდავა; ამიტომ წმიდა მამინა ადებენ კაცს კანონს არა მართო ნებობამეკვლელობასათვის, არამედ უნებლოთი ეკვლელობასათვისაც. ამიტომ შენ კარვად მოაქცევა, რომ თხოვს სხჯელის დადება. დაბტეკე ეკვლესია მღვდებისა და მწავლებულთაცან. და შენც კრადე მათთან ღამარკას და ნუ შეეყავრებოთ.

ასე იქნოვდენ საქართველოს ძველი მეფეები და თავადები და ამიტომ მათ დღესაც პატრკას სტეკენ და ადადებენ. გამოამტეკე ფრანგების მღვდლები თბილისიდან. სომხები, რომდენ უნდა იფენენ ისინი, მხოლოდ თავის საქმეს უგჭეკან; და მართლ-მადეველთ არაგითარი შეუწებება ანა აქესთ მითგან... სომხების მწავლებლობა უფრო მოსათმინის ფრანგების მწავლებლობაზე. ამიტომ ფრანკთა დიხისნი არანს სამეფლითისა, პირველად იმიტომ, რომ ისინი ადენენ სომხებს: თქვენს ქმეშეკრდამებს, ჭეოფენ მათ ორ ნაწილად და ამით დიდ ზანდას აძლევენ მათ; მეორედ იმიტომ, რომ ისინი ცილს-სწამებენ მართლ-მადიებულთ და სწერენ რომში, რომ მათ საქართველოს მეფეები და მონაგლო რიგებო ქრისტიანებისა გაფრანგეს და ამგარად

დალსა სწამებენ კგვლესას. მათ უწინ ქვეყნის საბრძოლველად და თავისი ტიპილი სიტუაციებით ატყუებენ ხალხს, შეცდომით უხსნიან სიღმრთეს წებულს და წმიდა მამათა ნაწერებს. ეს უბედურება დიდი ხნის ან არის, ეს არის სიღმრთეს თქვენა შინას თვითურავი პირველისა.. მისმა უღადებულუბრებამ მეფე გიორგი X (+ 1605) წ. დაგვიბარა ჩვენ ეს და მისთან გვიბარა, რომ იგი ზიარებულად გარდაიხდის წმ. ჯვარის მონასტრის გახსნად მერვე მისივე კგვლესიანს, რომელიც დღეს ფრანგების ხელში არის, და სასწაულებო კგვლესიანს, რომელიც თბილისშია, მისივეს ჯვარის მონასტრის წინამძღვრის, ხოლო გორის კგვლესიანს მისივეს სომხებს, და ფრანგების ბერებს გაძიებებს საქართველოდგან. უცვლილი ეს უნდა აღსრულო თქვენ, თუ განდით, რომ უოკვლივე ცოდვა მიგეტყოს. ჩვენ ბევრი ვადაწვით ქართველების მონასტრებისათვის. 37 წელიწადი, რაც ჩვენ ამ მონასტრებს უკლია და ამასთვის გთხოვთ თქვენ ერთს რწმუნებულს; წაართვით ტარები ფრანგების ბერებს და გაძიებთ ისინი საქართველოდგან. ფრანგებ დღეობდენ აგრესიადიში, რომ ეუბნათ ჯვარის მონასტრები. ფრანგები შთელს საფრანგეთში არც ერთ მართლმადიდებელ მღვდელს არ ამღვდელენ წირვის ხებას, აუთუ ვი მათ არ მიახსენეს შინა. და რა მიხედავით, რომ ისინი სწორად საქართველოში და ისინებენ შინას და არა მართლმადიდებლის. გათავიკვთ მადეთვან ფრანგის ბერები, რომელიც ერთს უწმიდურს და ცოდვილს გარე უწოდებენ მეორე დიკტოს ქვეყნისა, მათ დაღუპეს მართლმადიდებელთა სამეფოთა.

მეოთხე წელიწადში წმ. ჯვარის მონასტრის შესახებ დრასთობის სწავლა 1699 წ.: «მადან გარდა უწით, თუ რა მდგომარებაში იყო ქართველების მონასტრები აგრესიადიში. იგიინ ვინდამ არ დაინებენ სწულად, რადგან დიდხანს დაეკტილი იყვნენ. ვინც ვი მოგვადგინა საქართველოდგან, ბერი ექმნებოდა, თუ ერთს გვინ, თათრები დაიჭრდნენ და მსაქმიანნი ციხეში და არ უშვებდნენ, სანამ იფუღს არ მისივედგან მათ. ჯვარის მონასტრის ადგილმამული მათ წიგნავს ხელში. ჯვარის მონასტრის წინამძღვრებში გაბრძოლა მოჭკვეს, იხსნები გაჭდა დამით აგრესიადიში, ხოლო მეღვთი დიდხანს იყო დამტვირთული. ფრანგებს და ხომსებს უნდოდათ ქართველების მონასტრების ხელში ჩაგდება, და ეს რომ მოესხნებოდათ, მერე ვინდა წაართვიდა მათ ამ მონასტრებს? ჩვენ ვიცნობთ, რა უბედურება იქმნებოდა ყველა მართლმადიდებელთათვის და განსაკუთრებით ქართველებსათვის ამ მონასტრების დაკარგვა აგრესიადიში და ამიტომ ჩვენ წავედით საქართველოში და, თუცა ბევრი გაჭირვება გამოესცა დღეს ცხ.სუ, მაგრამ დეათას შემდეგ: რაბით მაკვლით ივერთაში, და ბოლოს მოესხნებთ მონასტრებსა განთავსებულებს ვალხისაგან, ვინდამ მოსტყუდეს; სულის წესით დავაბრუნეთ ამ მონასტრებს ადგილმამული; ეს მონასტრები მრავალი წელი იყვნენ დაკეტული; დღეს ვი მათში დეათასმისხურება სრულდება. ივერთაში წაიხსნეს, რომელიც თავიანთს დღეებს იყო, ჩვენ ვინახეთ, რომ გორის საქართველოს.

1800 წ. 1) ქ. სრულიად საქართველოს მეფის ძეს მეგვიდვრე რუსეთის დინარალ ლეიტენანტი და კვლავრანას დავითის ბრძანებით ჩვენ ქვემო აღმბეველნი დავხსენით ქაშვეთის წმიდის გიორგის ეკლესიის შეწირულის დუქნების საქმეზედ, რომ ფილიპე დეკანოზი და იმ დუქნების ამშენებელი ნალბანდის შვილები დააბრკობდნენ ფილიპე დეკანოზსა ერთი განაჩენი მოატანა ქორიონიონს შიდა, ამ რიცხვის იანვრის 10. და წერილი მივსწავი და ქთხუდების დაეჭვილიდა, ასე სწერა მექმნარა მარხის დუქნიდამ მოკიდებულა ფურხის დუქნიადან, რომ ეს ფურხის დუქნიც ქაშვეთისა არის ნალბანდის, რომ დუქნება აქეთა აშურებულა ისაუ ამისაა. რა შეიქნა ნალბანდის დუქნით ხუთი დუქანი ნალბანდის შერობა თავისია მანამ ნალბანდის ფილიპემ თავიანთ ნაშენის ფასს მისცემდეს ნალბანდის ექიროს და ადგილის ქირა ნალბანდებმა აძლიოსო და

გუჯრები

(გარემოებათა).

ქ ა შ ე თ ი ს.

შენიშნა. 1) და ფორვალქს ამ გუჯრის შინაარსი ორ სტრიქონში აქვს მოყვანილი (შერკოვ. გუჯრები, გვ. 38). ჩვენ ვეჭვავთ სრულად. საყურადღებოა ეს გუჯარი იმ შრიფტის გორი წოდებულა ამ გვარი კითხვა, როგორც აქ არის აღწერილი. სპარსეთის წარმოების ისტორიას ჩვენში იგი ამდღეს შეიფასეს მასალა.

შენიშნა. 1) და ფორვალქს ამ გუჯრის შინაარსი ორ სტრიქონში აქვს მოყვანილი (შერკოვ. გუჯრები, გვ. 38). ჩვენ ვეჭვავთ სრულად. საყურადღებოა ეს გუჯარი იმ შრიფტის გორი წოდებულა ამ გვარი კითხვა, როგორც აქ არის აღწერილი. სპარსეთის წარმოების ისტორიას ჩვენში იგი ამდღეს შეიფასეს მასალა.

როცა ფილიპეს შენობის ფასი მისცემს მაშინ აშენებული ღუქნები ფილიპეს დარჩება მანამ სპარსნი დასწევდნენ ფილიპეს შენობის ფასი არ მიუტია და ადგილის ქირა კი ურთმევია ნაღბანდისათვის, სპარსთ რომ დაწვეს ნაღბანდის აშენებული სარდაფი სარძიკელები სარდაფისა თუ კვლევისა აშენებული ყოფილა და სამი კვლევიც ისევ აშენებული დარჩომილა ის სარდაფი და ღუქნები ნაღბანდის ნასყიდის ჩამოკეულის მასალით აუშენებია, ჩვენ კალატაზების ოსტატი და კალატაზი გაეგზავნეთ პირველად როგორც ნაღბანდებს აშენებული ჰქონათ ხუთი ღუქანი და სარდაფი როგორც აშენდებოდა დაფასებოდა ოც და ოთხ თუმნად დაფასეს ეს, სპარსთ რომ დაწვეს ჯერ ხომ დამწერისა არ უნდა ჩაევედო ამისთვის მაშინვე ფილიპე დეკანოზს თავისი დანახარჯი უნდა მიეცა მაგრამ რადგან ეკკლესიისა არის ნაღბანდს ხე-ტყე და ოსტატების ხარჯი ჩაუტარეთ იქ ნება თოთხმეტი თუმანი ეს თოთხმეტი თუმანი იმ ოცდა ოთხს თუმანში რომ გამოვიდეთ დარჩება ათი თუმანი ეს ათი თუმანი ფილიპე ოთხის წლის სარგებელით უნდა მისცეს ნაღბანდებს რომ სარგებელი იქნება ოთხი თუმანი და რვა მინალთური, რომ შეიქნა თავნი სარგებელი თოთხმეტი თუმანი და რვა მინალთური. ეს თოთხმეტი თუმანი და რვა მინალთური ფილიპე დეკანოზმა ნაღბანდებს უნდა მისცეს, ამას გარდა ნაღბანდის შვილებს ეკკლესიის მამულზედ მიკვრით ბატონის ადგილშიდ რომ არის მეიდანნი იქ ერთი ღუქანი აუშენებია ოთახით და სარდაფით ეს ახალი ნაღბანდის აშენებული ღუქანი და სარდაფი და ოთხი ეს ადგილი არ არის შეუჩრდილი მაგრამ ამ ადგილის ქირაში ფილიპე დეკანოზს ურთმევია ნაღბანდის შვილებისათვის ფილიპემ სია მოგეცა სამი თუმანი ცხრა მინალთური და ორი შაური დეხარჯა ნაღბანდის შვილებისაგან ეს ნაღბანდის შვილებისაგან ბატონის ადგილში აშენებული ღუქანი ოთახით და სარდაფი ისევ ნაღბანდის შვილებს უჭირავსთ, ფილიპეს რომელიც შეუჩრდილობის წიგნები უჭირავს ძველსა და ახალის შეუჩრდილობის წიგნების ძალით. ეს ახალი ნაღბანდის შვილების ახალი ღუქანი ოთხი და სარდაფი მეიდანის ალაგია, ეს ახალი შეუჩრდილი მეიდანის ალაგი ნაღბანდებს რომ აუშენებიათ, ესეც კალატაზების ოსტატს დავაფასებინეთ თოთხმეტი თუმნად დაფასეს, ეს ადგილი ხომ ბატონისა არის მაგრამ ვისაც ეს ადგილი დარჩება

ნაღბანდის შვილებს დანახარჯი, და ფილიპესაგან გამოართმეული ქირა, სამი თუმანი ცხრა მინალთური და ორი შაურიც იმან უნდა მისცეს და ნაღბანდის შვილებმაც ადგილის ქირა უნდა მისცენ. და ნება მის უგანათლებულესობის მეფის ძის მეგვიდრის დავითისა აღსრულდეს. ივლისის იმ ქორ. 333.

ქ. ჩუშნ საქართველოს მეგვიდრე რუსეთის დენერალ-ლიტენანტი და კავალერი დავით ამას ემპტიკეცებთ: ივლისის იდ. 33 (ბექელი დავითისა).

ქ. ამისი დამსჯელურა ვაძ და დამსწრე თათამეღლი.
 ქ. ამისი დამსჯელური ვაძ და დამსწრე შამქაძე მუსლიხი
 ქ. ამისი დამსჯელურა და დამსწრე ვაძ იაშვილი პეტროვი.

ნ ა ქ ე ლ ა ს ა ს .

1766 ქ. 1) ყოველად სამღვდელთა ნიქოზელს ფესკოპოზის დავითს ხელს მიხეცვა მოხსენდეს მგრემე ვინცაენ თირის მონასტრის ყმანი იყენენ ამ წინამძღვარს აქსენტის უნდა მოუდენენ თქვენც ყალდალა უყავით რომ მას მართებულად სიტყვას გაუგონებდნენ თავის მონასტრში ეს ღვამას აპირობს ვინც იმ მონასტრის ყმანი იყენენ

ორ ორ სამ სამი მეთოფე რიფეთ ამათა იქნებოდეს რომ იმ ეკკლესიასში წირვა-ლოცვა არ გაწყდეს დაიწერა მისის იქორონიონს 366.

ირაკლია.

1) შეენი შენა. დ. ფურცელაძეს თარიღი უნის ამ გუგარსთვის 1706. ქორონიონს უნდა=1766. ჩვენ ეს უგანსწეული მივიღეთ და შევსწორეთ შეცდომა ბ. ფურცელაძისა. გარდა ამისა არ არის მის მიერ მოკლედ გადმოცემულ გუგარში მოხსენებელი სახელი თირის მონასტრის წინამძღვრისა. ჩვენ ეს სახელიც გავარჩიეთ.

ნიქოზელი დავით მოხსენებელია გუგარში 1777 წ. (ხანე დ. ფურცელაძის გუგარები, 92) ამიტომ შეცდომა დ. ფურცელაძის შესახებ დავით ნიქოზელის უგან დაწვევა 1706 წელს სწორდება მისივე გუგარებით (გვ. 38). დავით ნიქოზელის შემდეგ ნიქოზელად დაჯდა იულიანი. შემდეგი გუგარი შეეგება ამ ეპისკოპოსს.

ნ ა ქ ო ზ ს ი ა ს .

1783 წ. 1) ყოვლისა საქართველოსა ბატონობის მეფის ძე ანტონი ლოცვა-კურთხევას მოგიწერ ბატონო ფაფლენისშვილებო: მერმე ნიქოზელი რომ არ დამარხეთ თავის ეკკლესიაშიდ და რაც რამ ჰქონდა წაიღეთ, რაც წაგილიათ ყველა ისევ უკან უნდა მისცეთ და რაც დაკარგულა, იმისი რიგიანი პასუხი ჩვენ უნდა მოგვეცეთ, ამისათვის რომ თქვენმა მისვლამ დაჰკარგა.

მეორე ვეც, რომ ის ეკკლესია როგორა გაქვს სასაფლაოდმოცემული ან იმ ეკკლესიის ყმათ თქვენი რა ჰსდებიათ მეფეების წიგნი გვექნებათ, ესეც უნდა შეგვეტყობინოთ, როგორც ძველთ მეფეთაგან განწესებული არის: ისე უნდა აღსრულდეს. რატომ არ უნდა გქონდესთ წიგნი, თქვენ საიღამაც გამოხვედით და როგორც მანდ შეხვდით, ეს ხომ ძველი აწივეი არ არის, არც სამასი წელიწადია და არც ოთხასი. ჩვენ დია კარვად ვიცით, რომ თქვენ დიდის გურიისაგან ხართ გამოსულნი და ფანისიდან მანდ ერედეს გასულნი და დასახლებულნი და სასაფლაოდ როგორ მოგვეცით ნიქოზის ეკკლესია, და ან ნიქოზის ეკკლესიის ყმათ თქვენი რა ჰსდებიათ, ან დიდის ლორსაგან მეფის წიგნი გვექნებათ, ან იმას მამისა და ან სვიმონ მეფისა, ამის წყითი უკან აღარავეს. იქნება და ან მეფის სვიმონს ან თქვენი მეფეებისა. ან განარბნი გვექნებათ ვისიმე და ან ოქმი, გვიჩვენეთ ის წიგნები და ან ერთი სარწმუნო რამ საქმე გვაჩვენეთ, რომ გული დევაჯეროთ და ისე მოგვეცეთ. ოცდაათი დღე პაემანი მოგვეცია, თუ ამ ოცდაათს დღეში საბუთი არ მოგვიტანეთ, მასუკან ქუშპირიტი და სწორე სამართალი იქნება. მისისი იღ. წელსა ჩლპს.

კათოლიკოზა ნიქოზის.

1) შენიშვნა. ეს გუჯარი არა აქვს დაბეჭდილი და ფურცელაქვს. ორ ნაირი მნიშვნელობა აქვს ამ გუჯარს: ჯერ მგაღმოსოსის და შემდეგ ფაფლენის შვილების გვარისთვის. კათოლიკოზი ბრძანებს, რომ ფაფლენის შვილები უზენისიდან გამოსულნი და დასახლებულნი ერედეს. ამიტომ საუბრობა მათი უფლება ნიქოზის ეკკლესიაშიდ და ვერ მოითვისებდნენ მას, როგორც სასაფლაოს. ესაბუთება მეფეების ამ კითხვის გადაწყვეტაში ფრად სასარგებლო იყო. ამისთომ კათალიკოზი ანტონი თხოვრისს გუჯარს ნაშობებს დაურსობა 1 და სვიმონ მეფისაგან. დაურსობა 1 ჰყოდა ცოლად თამარი, ქალიშვილი ბატონიძე მესხისა, იმერეთის მეფის. გარდაიცვალა მეფე დაურსაძე 1568 წ. სვიმონ მეფე დაიბად 1537 წ., იგი იყო შვილი დედისაგან და ქმარი წესტან ლარეანისა. დედის კახეთის მეფის ქალსა. † 1608 წ.

ნ ა ქ ო ზ ს ი ა ს .

1785 წ. 1) მისი უწმიდესობის დეკლარაციის, ნიქოზელი იულიოს უმდაბლესად მოვასხენებ:

ნიქოზელი რომ მიცელიოიყო, მათის უწმიდესობის ბრძანება ჰქონდა უბრუნელს დამარხვისა. დეკლარაცია, და რაც ეკკლესიის წიგნები ჰქონდა, ყველა ერთს ზანდუნაში ჩაწყო, დაბეჭდა, და ოთხსაში შეინახა, მეორეს კვირას მოსრულ იყო ფაფლენის შვილი თეიმურაზ, და ის სახლი გავტეხა და ზანდუნაში წიგნებით წაიღო, მათს სიმაღლეს, და მათს უწმიდესობას ჩემს ბირველს ეპისკოპოსობაში ვერ იქ არ მივსულიყავი, თავი დავწვიენე, და ოქმები მიბოძეს, ამისი რომ ფაფლენიანდო, და ანუ სხვადო, რაც ნიქოზლის წიგნები და ან სხვა რამე წამოიღო სრულ ყველაყა უკლებლივ მიაბარეთო. ვთხოვე და არ მომცეს, შარშან სწონ ვიანდო აქ მათს უმდაბლესობას მოსახსენებლათ, და ის წიგნების ზანდუნაში აქ ვახელი კიდევ მომატყუეს რომ მოგვეცითო, და არც მაშინ მომცეს. ამას გარდა ნიქოზლისაგან მამულეობის განაჩენები დამხედა, ბატონს არხა მივართვი, და იასულად ამილახვარი მიბოძა, რომ ხელი აუწართე, და ეკკლესიას თავის მამულეები მიაბარო, აღასრულა ეს ბრძანება ამილახვარი, და ის მამულეები მომბარა, როდესაც სთელის დრო მოვიდა, და მოვიდა რევეს ფაფლენის შვილი, და მოსაქრეთი ვერხნი წაწართე და მეც ავად მომეპყრა, იმისმა მსახურმა კნაღამ შიგნით დამეჭა, და ხელიდამ სისხლი მადინა. მეორეს კვირას იესე ფაფლენისშვილი გამოვიდა, და ჩემი დეკლარაცია მომეგზავნა რომ ჩემი ყმა, და მამული არისო, და უბრალოდ ნურვის აწუხებო, ამაზედ ლაპარაკი მოგვივიდა, და ისე წარვიდა: მერე ნოემბერში, თეიმურაზ ფაფლენისშვილი მომინდა შინ უშვერის სხვას რიგეთ ლანძღეთ ავად მომეპყრა, ამანაც კიდევ ეკკლესიის მამულისთვის.

განაჩენი ხელი მიპყრია: ჩემის კაცისაგან ერთი ცხენი ვიყიდე ცამეტ მინალთუნათ. ერთი წელიწადში მყენდა, ის ჩემი კაცია ფაფლენისშვილის კაცებმა.

1) შენიშვნა. ნიქოზელი იულიოსი იხსენიება გუჯარში 1786 წელსაც (ქ. Пурцелаше. перков. гуд., 92). ეს გუჯარი კი არ აქვს დაბეჭდილი და ფურცელაქვს. ეს გუჯარი ნათელს ჰყვას, რა დამოკიდებულა ანსებობად ფაფლენისშვილებს და ნიქოზლებს შორის. სამართლის წარმოგებისათვისაც იგი შეადგენს საყურადღებო მასალას. მოპასუხენი აქ გარდა სამართალში უნდა მოიყენიო.

შეგულისხმეს შინ ღამე შემომიხდნეს, მიაპარეინეს და კახეთში გააქცეს, მას უკან ის ჩემი კაცი ისევ მოვიდა დეკანოზი და ერთი სხვა კაცი მიუგზანენ, ჩემი ცხენი ვსთხოვე, არც ცხენი მომცა და არც თეთრი, და წინააღმდეგი სიტყვებაც შემომითვალა, მეც სამართლამდინ დავესხენ. ამ ჩემის კაცის მიწა მოვახენენეინ სანახევროთ, და არც ეს დამანება, წყეყენა შუალამისას ფაულენ სშვილს კაცი და დავეთსა, შევიტყე ჩემი ბიჭი გაუგზანენ, და ავად მოჰყარობოდა, შევიტყე ბიჭის ავად მოჰყარობა მეც გაველ, და მშვილობიანი სიტყვით ველაპარაკე, არც ისმინა, და უშვერის სიტყვითაც ვამოხანძლა. ორიოდ ჯოხი შემოგვარ, გამომეტალღე მეთქი, არც გამომეტალღა, ხელი მკრა და კიდევ დამჩხება, ახლა ამ მოწყალეებს ეითხოვ რომ სამართალში გავგელაპარაკოთ, ან ფაულენინანი რას მემართლებოდნენ, და ან ის ჩემი კაცი, ჩემი დანაშაულოც მოიკეთებთ, და იმათიცი, და თუ ამისი მოწყალეობა არ დამემართება, ჩემი იქ ვაძლებს არას გზით არ შევიძლებს; ნოემბერს, 28 წელსა ჩლპმ. 1785

ქ: ჩვენი ბრძანება არის ნინიაე. მერე ამ არსით ნიქოზელი ფანეელის შეიღებს და იმათ კ:ცს და ერთს თავის ემას ამ არსით ასე რომ უჩივის ეგენი აქ კარზე სამართალში უნდა მოიყვენაო, და რაც დავით ნიქოზლის დანარჩომი წიგნები ფაულენისშვილებს წაელოს ეგ უტკობოდლ აქ ჩამოიტანენ. ამას ნუ დაგვი ნებს ეს ასე აღასრულენ.

დგეკმებრს, ია ქორ. შოგ. 8 დღესასწაულების წინ უნდა ჩამოიყვენაო.

ახალი ამბები და შენიშვნები.

7 ამ ოქტომბერს დ. შვირილის საზოგადოებამ პანაშვიდი გარდაიხადა გარდაცვალებული თ. მანტანე მანტანეს ძის ჯამბაკურიან-მღვდელის მოსახსენებლად. წიოვის გათავებისას შვირილის ეკლესიის მღვდელმა წარმოსთქვა მოკლე სიტყვა, რომელშიაც მოუთხოვა მსწენელთ განსვენებულის ეინაობა, მისი

ღვაწლი და შრომა მამულისადმი. შემდეგ სიტყვისა გარდახდლ იქნა პანაშვიდი.

* *

ამა თითვის ცხრას დ. შვირილაში გარდაიცვალა ავღილობითი სამსახულოს გამომეძიებელი ლ. ბამყრელიძე შემდეგ სასტყი ავღმყოფობისა, — როგორც ექიმები უწოდებენ, მუცლის ხტრვებით. განსვენებული დიდი ხანი არ არის, რაც შორაანის მახრამში მსახტრებს, მაგრამ ამ ცოტა ხნის განმავლობაშიც მან დიდი სიყვარული დამისახტრა საზოგადოებისათვის მშვიდი და პატიოსანი ხასიათით და ქცევით. საზოგადოებამ დიდი პატივი სცა. განსვენებულის გამოთხოვების დროს დ. ღამბაშიძემ წარმოსთქვა მოკლე სიტყვა, რომელშიც ცხადდ დაწახვა საზოგადოებას, თუ რით შეიძლება კაცმა უტრადლება და სიყვარული დამისახტროს საზოგადოებისა. განსვენებული ლეენი, სთქვა დ. ღამბაშიძემ, ნიადგ იმას ჰვეიქობდა, რომ იგი იყო დანიშნული საზოგადოებისათვის და არა საზოგადოება მისთვის. ლეენი მოჰკვდა, მაგრამ მისი კეთილი სახელი და ხასიათი საზოგადოების გულში დიდნაშამდის არ მოჰკვდება».

* *

ამ დღებში თბილისში გარდაიცვალა ერთი პატიოსანი და ჩვენი მამულის გულშემატყიფარი მწერალი თ. ლავით ზაორგის ძე მისითავი.

* *

«საეკლესიო უწყებებში ჩვენ წაგვ ხხვთ ერთი კორტუპონდენტია, რომელშიაც დაწვლილებით არის მოთხრობალი უწმიდესა სინოდის ობერპროკურორის და სინოდის კანცელარიის მმართველის მ. ძ. საბლერის მოგზაურობა პოლტავის გუბერნიაში, კორტუპონდენტი, სხვათა შორის, ამბობს, რომ ობერპროკურორის პოლტავის სხვა საეკლესიო შესანიშნავ ნიეთთა შორის უჩვენეს ძლიერ ძველი ქართული ხელთნაწერი სახარებაო. შესანიშნავია ეს ამბავი. საიდგან არის მიტანილი პოლტავაში ეს ძველი სახარება და ვისგან? იმდია, რომ პოლტავის სემინარიის მოწაფე პ. ბაფინდამვილი შეგვატყობინებს ამ ძველი ხელთნაწერი სახარების ამბავს, თუ ვისგან და როდის არის მიტანილი იგი პოლტავაში.

* *

* *

ამა წლის საეკლესიო-სამრევლო სკოლების ანგარიშიდან, რომელც წარდგენილია შორაპნის მაზრის სამასწავლებლო ჩრევის განყოფილებისაგან, სჩანს, რომ მტკარეებნი შორაპნის მაზრაში ორისავე სქესისანი არიან 126,273 სულნი მართლ-მადიდებელნი და სხვა სარწმუნოებისა 650 სულნი. ამათში ბავშვები შეიდი წლიდამ 14 წლამდე არიან მამის სქესისა 13,161 და მდღერისა 12,304. საეკლესიო-სამრევლო სკოლები არიან 37 და სამინისტროსი—რვა. ყველა ამ სკოლებში სწავლობს მატრო 1300 ბავშვი...

* *

ჩვენ ნამდვილად შევიტყუეთ, რომ აზნაური ნიკო ჩიკვიძე ერთი თვის განმავლობაში უკვე დაშთაფრებს საეკლესიო-სამრევლო სკოლის შენობას, რომელსაც შეიდი საყენი სიგარე აქვს და ხუთისაყენი სიგანე ბალკონები. შენობა არის ქვიტიკისა. ჩვენ შევიტყუეთ, რომ ბ. ჩიკვიძეს სურს იმდენი თანხა შეიტანოს სახელმწიფო ბანკში, რომ ამ თანხის საკგებლისაგან მასწავლებელს ფამაგირი ეძლეოდეს სამუდამოთ. ამ ფონდის დასაარსებლად მას უკვე გაუგზავნიან ყოველად სამღვდელო იმერეთის ეპისკოპოსის მხარბიელსათვის 400 მ.

რედაქციის პასუხი.

მღვ. ფენატე ბუსუაძეს. გთხოვთ გავინათოთ, თუ რომელი ნომრით მოგდის თქვენ თქვენგან დაუგებოელი მწერისა-ს ნომერა.

მღვდელს მ. ბ.—ეს. თქვენ სიტყვა არ იხეკდება.

მღვდელს ბ. არჩაიას. ბლაღოჩინისაგან მოწერილი არის, რომ «მწუჟმისა» გვზავნებოდეს კოტაინეთის წმიდის გიორგის ეკლესიის მღვდელს დაკითხვასა და ასეც გვზავნით. გთხოვთ

შეგატყობინოთ. რომელი ნომრით იღებთ გაზეთს და ან გასგან: ფოთსით თუ ბლაღოჩინისაგან?

ობოლო ძაცარს. რამდენად თქვენ გწუხებთ სხენებული სამწუხარო მოვლენა, რაი ამოღენად სკენ გვწუხებს იგი. ეს სამწუხარო მოვლენა თქვენში ახალი საქმე არ არის. ესევე უფროა მოთქმისკენ. შეკადმეტე და შეუგრამეტე საუფრუებში და არც ესაა გიქვს იმდენი, რომ იგი მოისმოს, თუ მადლია დგან ეს დაიქვსა, მაგამ რომდის იქნება ეს უწყის მსოფლად ღმერთმა!.....

ცეცხლის ზიანის

მხლემთელ საზოგადოების

«ЯКОРЬ»-ის

ავტენი ქუთაისსა

იღია მიწიანის ძე ჭყვიანია

იღებს საზღვევად უოველგან ქუთაისის გუბერნიაში და სუხუმის ოლქში შენობებს, მომარგეს ქონებას და ზღვით ანუ ხმელეთით გასაგზავნის საქონელს. ადრესი: ქუთაისა, ა. მ. ჭყვიანია.

გამოვიდა და ისყიდება

მხლოდ წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში ახალი წიგნი:

ისტორია მართლ-მადიდებელ ეკლესიისა,

შეადგენილია

მოსე ჯანაშვილის-მიერ.

ფასა წიგნისა 40 კაპ.